

Izvorni naučni rad

Primljeno 1. 7. 2021, prihvaćeno za objavljivanje 25. 9. 2021.

Doc.dr. sc. Mithat Jugo

Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici
jmidho@gmail.com

Prof.dr. sc. Amrudin Hajrić

Fakultet islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu
amrudin.hajric@gmail.com

**STILSKI POTENCIJAL APSOLUTNOG OBJEKTA U
KUR'ANSKOM TEKSTU**

Sažetak

Predmet istraživanja ovog rada je stilski potencijal apsolutnog objekta u kur'anskom tekstu. Pored osnovnog teorijskog određenja apsolutnog objekta u arapskoj gramatici i arapskoj stilistici, rad se u istraživačkom pogledu ograničava na disciplinu o ukrasima, 'ilm al-badī' i pokušava na temelju kur'anskog teksta ustanoviti frekventne stilske figure koje se realizuju u konstrukcijama apsolutnog objekta i njegova regensa. Istraživanje je pokazalo da su istokorijenske konstrukcije značajan sintaksički okviru u kojemu se realizuju brojne stilske figure u Kur'anu. Paronomazija derivacije, rimovana proza, paralelizam, antiteza i simetrična antiteza su neke od stilskih figura koje kroz konstrukcije apsolutnog objekta i njegova regensa oblikuju kur'anski tekst i stilski ga određuju. Pored stilske markiranosti, istokorijenska repeticija korijena riječi u apsolutnom objektu i njegovu regensa predstavlja važno jezičko sredstvo u povezivanju kur'anskog teksta. Glasovna ujednačenost i eho koji se razvija i odzvanja kroz interpretaciju ovih konstrukcija u bliskoj je vezi sa značenjem i utječe na sluh i um recipijenta i ima argumentativnu funkciju.

Ključne riječi: arapski jezik, apsolutni objekt, Kur'an, stilske figure, paronomazija, derivacija, rimovana proza, paralelizam, antiteza.

Uvod

Klasifikacija lingvističkih disciplina i njihovo zasebno izučavanje shodno jezičkim nivoima predstavlja značajnu odrednicu u metodološkom istraživanju jezika i razvoju moderne lingvističke nauke. Ovaj koncept istraživanja je omogućio sistematičnije i dublje sagledavanje jezika i jezičkih fenomena. Iako je razvoj i diferenciranje jezičkih disciplina u arapskoj lingvističkoj misli započeo veoma rano, već u 8. stoljeću, njihovo potpuno raslojavanje i zasebno tretiranje shodno jezičkim nivoima i disciplinama nije nikada u potpunosti zaživjelo. Tako, arapska gramatika dugi vremenski period objedinjuje morfološka i sintaksička poglavlja, a često su u gramatičkim studijama bili prisutni elementi stilistike, leksikologije i drugih nauka. Važno je konstatovati da su se u okviru arapske gramatike, a pod utjecajem zapadnih tradicija, počeli javljati i noviji pristupi u analizi rečenice, poput: funkcionalnog, distribucionog i generativnog pristupa, ali je njihova primjena ostala u okviru uskog kruga lingvističkih entuzijasta (Qaddūr, 1999:241-275). Tradicionalni koncept, koji prati morfosintaksičke uzuse, uspio je opstati i ostao je najmeritorniji sintaksički pravac u arapskoj analizi rečenice. Sintaksička jedinica apsolutnog objekta je najočigledniji primjer ovog pravca u kojemu se jasno prepoznaju morfosintaksičke te leksikološke odrednice u sintaksičkom elaboriranju. Razvoj nauke i različiti poticaji i potrebe za sagledavanje jezičkih pitanja na potpuniji način stavili su interdisciplinarnost kao iskorak u lingvističkim studijama. Tako, interdisciplinarni metod u izučavanju lingvističkih pitanja postaje vrlo utemeljen i značajan, jer se njime umnožavaju naučne spoznaje koje nisu prisutne u zasebnim istraživanjima. Čest primjer lingvističkih istraživanja su i ona koja promatraju sintaksičke probleme kroz stilsku analizu i sagledavaju stilogenost sintaksičkih rješenja na nivou teksta. Tako nastaju djela koja istražuju jezičke fenomene u kojima se prepliću principi različitih lingvističkih disciplina. Imajući u vidu da je apsolutni objekt direktni izraz leksikološkog modela derivacije koji se vrlo jasno reflektira na sintaksičkom nivou i koji je prisutan u različitim žanrovima usmene i pisane riječi arapskog jezika te tekstu Kur'ana kao najuzvišenijem stilskom izrazu na arapskom jeziku, cilj ovog rada je istražiti stilski potencijal konstrukcija

apsolutnog objekta u kur'anskom tekstu. Radom se želi proniknuti u stilogenost konstrukcija apsolutnog objekta i njihovu ulogu u Kur'anu. U analizi jezičkog materijala koristili smo se analitičko-deskriptivnim metodom koji nam je omogućio opis sintaksičkih jedinica kojima se realizuje apsolutni objekt u Kur'anu, njihovu semantiku i stilski potencijal. S obzirom na širinu istraživačkog područja arapske stilistike i brojnost konstrukcija apsolutnog objekta u Kur'anu, rad će se ograničiti na stilske figure, odnosno na disciplinu o ukrasima (*'ilm al-badī'*) i pokušati na temelju odabaranog korpusa utvrditi frekventne stilske figure koje se realizuju u njima i ukazati na stilski potencijal repeticionog niza koji se zasniva na zvučnim efektima ponavljajućih fonema u regensu i njegovu infinitivu koji ga prati zadatim morfološkim oblicima. I pored ograničavanja teme na istraživanje stilskog potencijala u okviru nauke *'ilm al-badī'*, tema, sama po sebi, zahtijeva istraživanje u području arapske gramatike, stilistike i kur'anskih nauka. Stoga, u radu su korišteni brojni naučni izvori koji na direktan ili indirektan način tretiraju ovo pitanje.

O apsolutnom objektu u arapskom jeziku

Derivacija je osnovni model leksičkog razvoja arapskog jezika i najorginalniji specifikum oblikovanja morfološke strukture arapskog jezika čije su refleksije vidljive na sintaksičkom i semantičkom nivou. Apsolutni objekt sa svojim regensom tvori sintaksičku strukturu koja se temelji na repeticiji korijena riječi koja je duboko urezana u prirodu arapskog jezika. Kao važnom specifikumu arapskog jezika, arapska gramatička istraživanja su mu od samog početka odredila zasebno poglavlje. U pogledu imenovanja, apsolutni objekt je prošao terminološko stasavanje. Tako ga Sībāwayh (al-Kitāb, 1988:1/34-35, 194,230-232) razmatra pod različitim imenima, *al-hadaṭ*, *al-hadaṭan*, *al-maṣḍar*, *al-tawkīd*, dok ga al-Mubarrad (1:73-74) naziva *al-maṣḍar*. Prvi koji ga naziva *muṭlaq* jeste Ibn al-Sarrāḡ (1988:159). Nakon toga, ovaj termin se ustalio u gramatičkoj terminologiji. Njegov naziv *muṭlaq* (apsolutni) je zbog njegove direktne privrženosti regensu, tj. bez potrebe za prijedlogom ili njemu sličnim, čime se razlikuje u odnosu na druge akuzative. (Ibn 'Aqīl, 1985:2/169) Definiranje apsolutnog objekta u arapskoj gramatičkoj tradiciji je proteklo u

prenošenju definicija od jednog gramatičara do drugog, bez većih odstupanja u pogledu njegova određenja. Moguće je da je Ibn Hišām u svojim definicijama (*Šarḥ qaṭr al-nadā*, 1994:370) objedinio navedena poimanja i bio najbliži sintaksičkom određenju ovog termina. Apsolutni objekt je *infinitiv, fakultativni element, kojeg određuje regens iz istog korijena ili značenja, poput primjera: كَلَّمَ اللهُ مُوسَى تَكْلِيمًا* (al-Nisā':164) ili *قَعَدْتُ جُلُوسًا*. A na drugom mjestu dodaje: *Ime koje intenzivira regens ili ga načinski objašnjava ili brojno određuje, a nije predikat.* (*'Awdaḥ al-masālik*, 1979:2/205) Na osnovu definicija apsolutnog objekta u arapskoj gramatici, može se izvesti nekoliko zaključaka: a) većina definicija ukazuje na sintaksički odnos dva elementa; regensa i infinitiva koji ga intenzivira, opisuje njegovu kakvoću i način realizacije radnje i brojno određuje b) repeticija istog korijena riječi u regensu i njegovu infinitivu je ključni element za klasifikaciju infinitiva apsolutnim objektom c) apsolutni objekt u sintaksičkom pogledu je u funkciji dopune u rečenici. Budući da je regens ključni element u ostvarivanju sintaksičke postojanosti apsolutnog objekta, može se govoriti o sintaksičkim konstrukcijama apsolutnog objekta i njegova regensa. Shodno tradicionalnom konceptu u definiranju apsolutnog objekta, lingvisti govore o tri vrste apsolutnog objekta: *apsolutni objekt intenziteta (al-maf'ūl al-muṭlaq al-mu'akkad li-'āmilih), načina (al-maf'ūl al-muṭlaq al-mubayyin li-al-naw') i broja (al-maf'ūl al-muṭlaq al-mubayyin li-al-'adad).* (Ibn Aqil, 1985:2/169)

Određena gramatička istraživanja *apsolutni objekt koji zamjenjuje glagol (al-maf'ūl al-muṭlaq al-badal min talaffuz bi al-fi'l)* odvajaju od apsolutnog objekta intenziteta i tretiraju ga zasebnom vrstom apsolutnog objekta u arapskom jeziku. Tako primjer: *سَمِعًا وَطَاعَةً* Čujem i pokoravam se, je vrsta apsolutnog objekta u kojem apsolutni objekt mijenja glagol i vrši njegovu ulogu u rečenici. (al-Galāyīnī, 1998:3/32-33; Ḥasan, 2007:2/214-220; al-Sāmīrāī, 2003:2/135) S obzirom da se ova vrsta često povezuje sa apsolutnim objektom intenzifikacije, Fāḍil al-Sāmīrāī (2003:2/135) skreće pažnju na to da je uslov za apsolutni objekt intenzifikacije obavezno navođenje regensa, te da regens ne može biti elidiran. Pored navedenih oblika apsolutnog objekta, gramatičari u kategoriju *zamjenika apsolutnog objekta objekta (al-*

nā'ib an al-maf'ūl al-mutlaq) uvode sve oblike apsolutnog objekta koji odstupaju u pojedinim segmentima formalno ili značenjski u odnosu na definiciju kojom se određuje apsolutni objekt u arapskom jeziku. (Ḥasan, 2007:2/214) Svaka konstrukcija, pored formalnih odrednica ima svoju semantiku i funkciju u rečenici u stilskom oblikovanju teksta. (al-Sāmīrā'ī, 2003:2/138-142) U svojoj sveobuhvatnoj studiji o apsolutnom objektu 'Abbās Ḥasan (2007:2/208) ukazuje na razliku između gramatičke i stilogene upotrebe ovog elementa u jeziku. On smatra da gramatički ispravan iskaz nije nužno i stilogen iskaz. Iako su arapski lingvisti istraživali pitanje apsolutnog objekta u svojim istraživanjima, počevši od Sībawayha (1988), Ibn al-Sarrāḡa (1988), pa do 'Abbāsa Ḥasana (2007), i drugih, još uvijek su značajna pitanja otvorena i čekaju relevantan sintaksički opis. Većina istraživanja koja tretiraju ovo pitanje provedena su gotovo na isti metodološki način, bez dovoljno širine u sintaksičkim i metodološkim pristupima u sagledavanju apsolutnog objekta i njegove funkciju u sintaksičkom pogledu.

Arapska stilistika i stilski potencijal apsolutnog objekta

Nema sumnje da je stilistika jedna od najstarijih jezičkih nauka u kojoj su Arapi ostavili neizbrisiv trag. S obzirom na to da arapska stilistika svoj fokus usresređuje na govor, odnosno diskurs, ispitujući jasnost i ispravnost stilskog izričaja podređenog govornoj situaciji, odnosno recipijentu, u cilju njegova pridobijanja i prihvatanja onoga što se nudi iskazom, zaključuje se da programsko određenje i ciljevi arapske stilistike otvaraju nove horizonte naučne spoznaje koje se umnogome razlikuju od gramatičkih ciljeva (Ibn al-'Aṭīr, 1995:2/64). Određujući diskurs kao predmet istraživanja stilskog iskaza, stilistika je sebi priskrbila širinu koja je kočila arapsku gramatiku, u kojoj je rečenica osnovna jedinica istraživanja. Stoga je uvid u sintaksičke kategorije kroz prizmu stilističkog programa veoma koristan. U tom pogledu, možemo posmatrati i istraživanja apsolutnog objekta i drugih sintaksičkih jedinica u oblasti arapske stilistike. Pitanje apsolutnog objekta, i pored, frekventne upotrebe u usmenoj i pismenoj formi govora u klasičnom, ali, i savremenom arapskom jeziku te njegove jasne jezičke određenosti u arapskoj gramatici, koja se temelji na

morfološki utvrđenim obrascima koji zajedno sa regensom tvore sintaksičke konstrukcije ponavljajućih fonema, nije zadobilo mnogo pažnje u arapskim stilističkim istraživanjima. Slijedom podjele stilistike na nauku o značenjima, jasnom izražavanju i stilskim ukrasima, apsolutni objekt se proučava u okviru semantosintaksičkim pitanjima. U tom pogledu, pitanje apsolutnog objekta u nauci o značenjima (*'ilm al-ma'ānī*) se promatra u kontekstu glagolskih dopuna. (Ṭabl, 2004:136-137) Za razliku od predikacije, arapski stilističari nisu u dovoljnoj mjeri obratili pažnju na ulogu apsolutnog objekta u oblikovanju govora. Analizom sadržaja arapskih istraživanja, da se zaključiti da je arapska stilistika u segmentu koji prati semantiku sintaksičkih elemenata, bila u potpunosti oslonjena na doprinos gramatičara o ovom pitanju (Ḥabanka, 1996:451-452). Istraživanje apsolutnog objekta u klasičnim studijama nauke o jasnom izražavanju (*'ilm al-bayān*) i nauke o ukrasima (*'ilm al-badī'*) je proteklo u navođenju fragmentarnih primjera u kojima se apsolutni objekt dovodi u vezu sa određenom stilskom figurom. (al-'Askarī, 1990; al-Sakkākī, 1987) Shodno istraživanjima, možemo konstatovati da ovo pitanje nije bilo predmet sistematičnog istraživanja u nauci o jasnom izražavanju i nauci o ukrasima u arapskoj stilistici u klasičnom periodu. Na osnovu uvida u novija lingvostilistička istraživanja, da se zaključiti da se pitanje apsolutnog objekta počinje elaborirati, ali nedovoljno.

Paronomazija derivacije u konstrukcijama regensa i apsolutnog objekta

Istokorijenski sastav apsolutnog objekta i njegova regensa, koji ga određuje u pogledu fonetsko-morfološkog oblika i semantike, predstavlja važnu sintaksičku strukturu u okviru koje se realizuju brojne stilske figure. Fonetska harmonija koja odzvanja u dvije sintaksički povezane riječi je navela brojne arapske retoričare i stilističare u klasičnom, ali i modernom periodu, da počnu promatrati ove sintaksičke forme u okviru paronomazije (*taḡnīs*). (Ibn al-M'utazz, 1967/25; al-Sakkākī, 1987:430) Pored ovog termina, u arapskoj stilistici se pojavljuju i drugi termini koji tretiraju pitanje istokorijenskih konstrukcija. Tako, Ibn Sinān al-Ḥafāḡī (1969:185) ostaje u spektru paronomazije, nazivajući ove

strukture *ġinās ištiqāq* (paronomazijom derivacije) ili *muġānis*. Sličan stav imaju Qudāma ibn Ġa‘far (1979:3), koji je ovaj tip repetitije svrstao u okvir stilske figure *ištiqāq* (derivacije), odvajajući ga od *taġnisa*. On navodi da se stilistika na najljepši način iskazuje kroz: *glasovno podudaranje riječi, rimu, kohezionu povezanost, paralelizam, derivaciju leksema* idr. On pri tom definira derivaciju kao deriviranje jednog leksema iz drugog, poput primjera: *al-‘udr i al-ta‘addur*, te primjer: *Nećeš vidjeti neznalicu osim da mnogo pretjeruje: mufriṭan mufarriṭan* (Ibn Ġa‘far, 3-4). Kod Suyūṭiya (1974: 3/312) se pojavljuju termini *ġinās ištiqāq* i *muqṭadab* označavajući derivacionu sličnost leksema u rečenici. Ibn Hilāl al-‘Askarī (1990:321-23) tretira određene oblike zasnovane na derivaciji, a tako i strukture apsolutnog objekta i regensa pod nazivom *taṣriḥ*. On smatra da imenice *al-ma‘mūr i ‘āmīr te muṭī‘ i muṭā‘* ne pripadaju stilskoj figuri paronomazije, jer imaju isti korijenski osnov: *‘a-m-r* i *t-w-‘*. U okviru lingvističke literature na bosanskom jeziku mogu se primijetiti dva frekventna naziva kojima se tretiraju ove konstrukcije: *paronomazija derivacije* (Mujić, 2011:195) i *paregmenon*. (Dizdar, 2011:20) *Paregmenon izdvaja semantičku porodicu (skup riječi koje imaju isti korijen) te tako oblikuje jedno od značenjskih uporišta fragmenta u kojemu se javlja. Stoga, ova stilska figura pored dikcijske odrednice ima i značenjski karakter. S obzirom na ujednačeni fonetski niz koji je vrlo vidljiv u tekstu, ove sintaksičke figure stilski oblikuju sintaksičke jedinice počev od riječi, rečenice sve do stilski obojenog teksta.* (Baġić, 2012:237) Zbog raširenije upotrebe u bosanskom jeziku i ekvivalenta koji predstavlja doslovan prijevod sa arapskog jezika, u radu smo se opredjelili za termin *paronomazija derivacije*. Analizom kur‘anskog korpusa dolazimo do različitih formi paronomazije derivacije, koje se realizuju u konstrukcijama apsolutnog objekta i njegova regensa. Na osnovu morfosintaksičkih uzusa, ustanovili smo nekoliko frekventnih sintaksičkih obrazaca paronomazije derivacije u Kur'anu: a) perfekt glagola + apsolutni objekt: "ثُمَّ إِنِّي أَعْلَنْتُ لَهُمْ إَسْرَارًا" *zatim sam im zbilja i obznanjivao i krišom im zborio* (Kur'an, 71:9). "إِذْ نَادَى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا" *kad on tihim zovom zazva svoga Gospodara*¹ (Kur'an, 19:3); b) prezent glagola + apsolutni

¹ Za prijevodni ekvivalent kur‘anskih ajete na bosanskom jeziku opredijelili

objekt: "يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاءُ مَوْرًا . وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سَيْرًا" *na Dan kad se nebo uskomeša silno, i planine pokrenu moćno!* (Kur'an, 52:9-10). c) imperativ + apsolutni objekt: "وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا" *i neka se Allaha boje i dostojanstvene riječi govore!* (Kur'an, 4:9). "وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا" *"فاصْفَح الصَّفْحَ"* *"i plemenitom riječju im zbori!* (Kur'an, 17:23). "الْجَمِيلَ" *pa ti na lijep način oprosti* (Kur'an, 15:85). d) prohibitiv + apsolutni objekt "وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسِطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَحْسُورًا" *a nemoj je ni sasvim ispruženu držati* (Kur'an, 17: 29). e) particip aktivni + apsolutni objekt: "وَالصَّافَاتِ صَفًا . فَالزَّاجِرَاتِ زَجْرًا" *Tako Mi onih poredanih u redove, i onih koji brane* (Kur'an, 37:1-2). f) infinitiv + apsolutni objekt "فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَاؤُكُمْ جَزَاءً مَوْفُورًا" *vama svima džehennem će zbilja biti kazna!* (Kur'an, 17:63). Pored dikcijske odrednice, paronomazija derivacije koja se realizuje u ovim konstrukcijama u Kur'anu je u sprezi sa značenjem. Promjena morfološkog oblika apsolutnog objekta i regensa predstavlja važan izvor stilogenosti ovih konstrukcija u Kur'anu. Promjena u rasporedu vokala je značajan izvor semantičkog potencijala koji se izražava u svakom pojedinačnom primjeru kur'anskog teksta. U tim slučajevima infinitiv vrši funkciju morfostileme koja tekstu daje stilogenost, koja se očituje na lingvostilističkoj ravni i predstavlja važno jezičko sredstvo koje povezuje kur'anski tekst. Isto tako, morfološko oblikovanje regensa i infinitiva pozitivno utječe na formiranje sintaksičkih obrazaca i bogatstvu paronomastičnog izričaja koji u krajnjoj liniji utječe na izgradnju lingvostilogenih značenja na nivou teksta. Uzvišni kaže: "مَنْ ذَا الَّذِي" *"مَنْ ذَا الَّذِي"* *Ko je onaj ko će Allahu zajam s draga srca dati, ..?!* (Kur'an, 2:245). "فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا" *I primi je Gospodar njen primanjem lijepim, i dade da lijepo odraste, ..!* (Kur'an, 3:37). U navedenim kur'anskim ajetima je vidljivo da neodređene akuzativne imenice قَرَضًا i نَبَاتًا nisu pravilni infinitivi glagola يُقْرِضُ i أَنْبَتَ. Vezivanje različitih morfoloških paradigmi u konstrukcijama apsolutnog objekta يُقْرِضُ اللَّهُ قَرَضًا حَسَنًا i أَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا u kanačnici doprinosi da infinitivi u navedenim primjerima imaju funkciju morfostileme, odnosno, semantostileme i vrši metaforičnu ulogu u navedenim ajetima. Shodno navedenim

smo se za prijevod Kur'ana Enesa Karića. U prevođenju ovih sintaksičkih oblika Karić je često iznalazio paronomastičke strukture i na bosanskom jeziku koje u ovom radu mogu biti korisne!

primjerima, može se konstatovati da se kur'anski tekst umnogome oslanja na repeticijski niz konsonantskih suglasnika koji stvaraju intonacijski i zvučni efekat koji utječe na uho recipijentata. Taj intonacijski niz ima semantičku vrijednost koja se reflektuje kroz Tekst. Vrlo rano je 'Abdulqāhir al-Ġurġānī (2001:16) uvjetovao značenje kao osnov na kome se realizuje stilski potencijal ovih figura. Paronomzija dva leksema nije dobra, osim ako njihova semantika nije bliska slušaocu. Stoga, isprazno povezivanje leksike i pretjerana upotreba u cilju glasovne intonacije koja nema svoju podlogu u značenju je negativna i urušava tekst ('Īd, 374). Važno je napomenuti da analiza jedne figure odvojena od cjeline teksta, odnosno kompletne kompozicije, može odvesti u pogrešnom smjeru, jer se glasovna sličnost regensa i infinitivne riječi ne odvija van značenjske komponente teksta. Analiza jezičkih primjera u Kur'anu pokazuje da paronomastične konstrukcije apsolutnog objekta kroz koje se realizuje značenje predstavlja značajan izvor stilogenosti u Kur'anu.

Rimovana proza i završeci ajeta u konstrukciji regensa i apsolutnog objekta

Budući da apsolutni objekt ima funkciju komplementa, dopune u arapskom gramatičkom sistemu, te u pogledu reda riječi u sintaksičkoj strukturi često dolazi na kraju rečeničkog niza, on u stilskom pogledu predstavlja pravu riznicu stilskog potencijala u arapskom jeziku. U njemu se realizuju stilske figure koje stilski potencijal temelje na posljednjoj riječi u rečenici. Jedna od njih je i rimovana proza (saġ'). Za podudaranje riječi u jednom glasu na kraju ajeta islamski učenjaci uvode termin *fawāšil* (završeci ajeta), kojim žele napraviti otklon od *saġ'a* u poeziji. Općeniti je stav da završeci ajeta prate značenje, dok u pogledu rime, značenje prati rimu (al-Bāqillānī, 1963:270). Analizom kur'anskog korpusa može se konstatovati da se brojni ajeti zavšavaju apsolutnim objektom. U analizi kur'anskih ajeta, vrlo je uočljiva povezanost završetaka ajeta i ostalih stilskih figura sa značenjem kur'anskog teksta. U osnovi, značenje je temelj na kome bi se trebale promatrati sve stilske figure općenito, jer isprazna upotreba određene figure ne doprinosi tekstu, već ga urušava. Brojne su funkcije stilskih završetaka u Kur'anu; tekstualna u kojoj završeci ajeta

predstavljaju jezička sredstva za povezivanje teksta na formalnom i semantičkom nivou. Druga je poetska, koja je u dosadašnjim stilističkim studijama opetovana i bila jedina, a koja se ogleda u glasovnoj ujednačenosti u govoru. Echo koji se razvija ujednačenim završecima i rimovanom prozom te utjecaj na recipijenta koji ostavljaju u značenjskom pogledu u kur'anskom tekstu, ima argumentativnu funkciju, kroz koju se ciljano utječe na sluh i um recipijenta. Dok al-Zamahšarī (1407:4/639), al-Alūsī (29/106), Ibn 'Ašūr (2000:29/248) i drugi klasici govore o kur'anskim završecima i njihovoj ulozi u intonacijskom ujednačavanju ajeta, dotle lingvisti novije generacije; al-Sāmīrā'ī (2003), Tammām Ḥassān (2006), Ḥālid Banī Dūmī (2006:214-215) spominju semantičke razloge koji su ključni u spoznaji kur'anskih završetaka u ajetima. U tom pogledu predstaviti ćemo nekoliko konstrukcija apsolutnog objekta u kojima se razaznaje lingvostilogena uloga završetaka ajeta u Kur'anu. Jedan od primjera je ajet: "وَأَذْكُرَ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَيَّنَ لَهُ تَبْيِينًا" *I ime Gospodara svoga ti spominji i sasvim se Njemu posveti* (Kur'an, 73:8). Nesumnjivo je da apsolutni objekt u ovom ajetu تَبْيِينًا doprinosi intonacijskom ujednačavanju kur'anskog teksta. Međutim, povezivanje dvije različite morfološke paradigme, regensa تَبَيَّنَ, koji pripada petoj proširenoj glagolskoj vrsti i infinitiva تَبْيِينًا, koji pripada drugoj proširenoj vrsti glagola, na semantičkom nivou rezultira povezivanjem dva različita značenja koja se realizuju u tekstu. Pored intenziteta radnje, koji je sastavni dio svakog apsolutnog objekta, ovim putem izražava se i postepenost radnje (al-Sāmīrā'ī, 2003:2/141-142). Značenje se realizuje putem sintaksičkog povezivanja morfološki različitih elemenata, paradigme infinitiva i njegova regensa. Semantičko djelovanje stilskih završetaka ajeta potvrđuje se i u ajetima sure al-Naba': "وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كِذَابًا. وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ كِتَابًا." *I Znake su Naše što su više mogli poricali, a Mi smo stvar svaku u Knjizi zapisali*, (Kur'an, 78:28-29). "لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لُعْوًا وَلَا كِذَابًا." *U njima neće prazne besjede slušati, nit' laži* (Kur'an, 78:35). Promjenom morfoloških oblika apsolutnog objekta obezbjeđuje se intonacijska čujnost glasa *ba* i njegova dugog vokala *ā*. Navođenje infinitiva u formi كِذَابًا koji intenzivira glagol كَذَّبُوا umjesto infinitiva تَكْذِيبًا, intenzivira se cjelokupni sadržaj poricanja na semantičkom nivou i gradi ujednačeni intonacijski echo koji se realizuje putem glasa *ba* i ujednačenom pauzalnom formom dugog vokala *ā* koji se prolama

kroz cijelu suru (al-Zamahšarī, 1407:4/689). Primjer lingvostilogene strukture regensa i apsolutnog objekta je konstrukcija وَتَتَّظُنُّونَ بِاللَّهِ الظُّنُونَا " *tad ste o Allahu mislili misli svakojake!* (Kur'an, 33:10) u kojoj je riječi الظُّنُونَا, izvor semantostilogenog potencijala. Ovo je jedan od rijetkih primjera u kojemu se imenica množine pojavljuje u ulozi apsolutnog objekta. Pored ovog specifikuma, u riječi *al-zunūnā* se pojavljuje *elif* za prolongaciju vokala zajedno sa određenim članom. *Elif* u navedenom primjeru ima glasovni efekat, koji je rezultat promjene *tenwina elifom* radi glasovnog ujednačavanja ajeta u suri. Glasu *nūn* je pridodat *elif* radi glasovnog ujednačavanja i usklađenosti završetaka ajeta (Ibn 'Āšūr 2000:21/206). al-Zamahšarī (1407:3/562) navodi drugu funkciju *elifa* koja se ogleda u prolongaciji glasa, koja je korespondentna *qāfiyi* u poeziji čija je funkcija da ukaže na prekid govora i njegov ponovni početak. Tammām Ḥassān (2006:140) dodaje da je poznato u gramatičkim istraživanjima da *elif* zamjenjuje *tenwin* i *fethu* kod pauzalne forme u imenicama koje nisu determinirane određenim članom, jer određeni član i *tenwin* ne dolaze u jednoj riječi. *Elif* ga u tom slučaju zamjenjuje. U navedenom primjeru *elif* se pojavljuje radi postizanja ujednačenosti kur'anskih završetaka. U ovom kontekstu, Banī Dūmī (2006:214-215) smatra da nije ujednačenost završetaka ajeta jedina funkcija navedenih odstupanja i vokalne prolongacije elifom, već postoji i semantička vrijednost koja se može naslutiti u navedenim primjerima. Da je u pitanju samo intonacijsko ujednačavanje ajeta, u navedenoj suri bi i riječ السَّبِيلِ, u ajetu وَهُوَ " *يَهْدِي السَّبِيلِ* i *Pravoj Stazi On vodi!* (Kur'an, 33:4), imala *elif*. Vrlo je vidljivo da navedeni završeci ajeta vrše ulogu fonostilema koji ni u kom slučaju nisu odvojeni od značenja, konteksta i cjelokupne kompozicije sure. Završetak riječi elifom otvara čitav spektar značenja koja recipijent može naslutiti ili domisliti kroz izgovor riječi *al-zunūnā*, a koja je u morfološkom pogledu određena množinom. Shodno navedenom, zaključuje se da završeci ajeta koji se realizuju u konstrukcijama apsolutnog objekta imaju stilogenu funkciju u realizaciji melodične intonacije kur'anskog teksta koja intonativno i značenjski utječe na uho recipijenta.

Paralelizam u konstrukcijama regensa i apsolutnog objekta

Ujednačenost sintaksičkih struktura u kur'anskom tekstu predstavlja važan okvir jezičkog stilogenog izražavanja. Paralelizam kao sintaksički obrazac je u jakoj povezanosti sa različitim stilskim figurama koje redovno egzistiraju na njegovim osnovama, poput rime, paronomazije, repeticije idr. Analizom kur'anskog teksta može se konstatovati da su brojni kur'anski ajeti sazdana na matrici paralelizama i da sintaksičke jedinice regensa i apsolutnog objekta učestvuju u izgradnji paralelizama kao stilske figure. Povezanost regensa i apsolutnog objekta gradi ujednačene sintaksičke oblike koji imaju istokorijensko fonetsko jedinstvo i ritmične ujednačene završetke kojima se razvija stilski potencijal i utječe na uho recipijenta. Primjeri paralelizama su i kur'anski ajeti: "وَتَأْكُلُونَ التَّرَاثَ أَكْلًا لَمًّا. وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا" *a nasljedstvo pohlepno jedete, i bogatstvo ljubavlju golemom ljubite* (Kur'an, 89:19-20) "كَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا . وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا" *Tako ne valja! Kada se Zemlja na komadiće raskomada, i kad dođe Gospodar tvoj i meleki, sve red do reda* (Kur'an, 1995, 89:22-23). Ujednačena struktura koja se oslanja na apsolutni objekt načina: حُبًّا جَمًّا , أَكْلًا لَمًّا , دَكًّا دَكًّا , u navedenim ajetima prava je riznica stilogenosti. Jedinstvo strukture u morfosintaksičkom pogledu, metričkoj formi, koja se reflektuje kroz fonetski nivo, ali i razliku u pogledu rime i posljednjeg harfa pojačava kognitivni aspekt zapažanja i potiče recipijenta na promišljanje o sadržaju struktura ('Ilān, 2002:480). Ovaj skup stilogenih elemenata je stvorio estetski oblik koji je vidljiv u usmenoj i pismenoj formi, a koji, u konačnici, imaju značenjske ciljeve. Stilska obojenost struktura "كَلَّا لَمًّا, حُبًّا جَمًّا, دَكًّا دَكًّا" i njihova značenja tvore neprikosnovenu kompoziciju kur'anskog teksta (Ibn 'Āšūr, 2000:30/296-298). Istraživanje struktura regensa i apsolutnog objekta pokazuje da je glagol najčešće u funkciji regensa. Međutim, postoji određeni broj kur'anskih ajeta u kojima se paralelizmi temelje na deverbalskim imenicama participia aktivnog i apsolutnog objekta koji ih intenzivira. Uzvišeni kaže: "وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا. وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا. وَالسَّابِحَاتِ سَبْحًا" *Tako Mi onih koji čupaju osorno, i onih koji vade lagahno, i onih koji plove hitro, pa pologe izvršavaju žurno*, (Kur'an, 79:1- 4). Participi aktivni النَّازِعَاتِ, النَّاشِطَاتِ, السَّابِحَاتِ, السَّابِقَاتِ, u navedenim ajetima su u ulozi regensa koji imaju svoju

lingvostilogenu funkcionalnost i otvaraju horizonte semantike svakog navedenog leksema. Iako se pitanje paralelizma obično sagledava kroz ujednačenosti oblika, ovo pitanje je važno analizirati i kroz odnose razlikovanja elemenata koji ga grade, te sinonimiju, ili kumulativnosti samih elemenata (Duraković, 2009:242). Tako, kroz polisemnost navedenih participa i značenjsku povezanost i kumulativnost značenja, mufesiri navode nekoliko značenja za svaki navedeni particip. Tako, riječ النَّاشِطَات - *al-nāšīṭat* interpretiraju kao: meleki, zvijezde, duše idr., dok za السَّابِحَات - *al-sābihāt* spominju osam značenja: meleki, zvijezde, mjesec, noć, dan, konji, idr., a tako i za ostale participe (al-'Alūsī, 30/23). Deverbalno porijeklo participa je izvor polisemnosti riječi koje otvaraju horizonte brojnim interpretacijama kur'anskog teksta. U stilogenom pogledu, vidljivo je da na sintaksičkoj strukturi apsolutnog objekta i regensa realizuje se nekoliko stilskih figura: paralelizam, *fawāṣil*, paronomazija, repeticija, gradeći strukturu koja je sadržajno potpuno obojena lingvostilogenim elementima. I pored različitosti u pogledu rime i završetaka ajeta، غرقاً، نشطاً، سباحاً، سبباً، أمراً jednakost oblika i sintaksičko jedinstvo ajeta gradi intonacijski prizvuk koji je u službi značenja. Jasna struktura ajeta koja se temelji na dvije sintaksičke jedinice, ekonomičnost, međusobna odvojenost ali, u isto vrijeme, njihova kohezivnost, gradi intonacijski prizvuk koji odiše ljepotom i pokreće našu želju za spoznajom suštine objavljenih ajeta ('Ilān, 2002:480-483). Stilska kompozicija i ekonomičnost struktura sazdanih na apsolutnom objektu i njegovu regensu obilježena je bržim ritmom, koji prati unutarnju klimu kompozicije i sadržaj riječi. Ubrzan puls i stilski obojen niz su rezultat kratkoće slogova, a što je u skladu sa atmosferom na koju asocira etimologija navedenih riječi (Ibn 'Āšūr, 2000:30/54-58). Paralelizam je ona stilska figura koja kroz gramatički nivo, fonetsku harmoniju i muzički ritam ostvaruje kohezivnu funkciju teksta (Farağ, 2018:100-101). U tom kontekstu zaključuje Ibn al-'Aṭīr (1995:1/272) da iskaz postiže ljupkost kada se realizira kroz ujednačenost svih elemenata. Ukoliko su dijelovi govora ujednačeni, prihvatljiviji su i neosporno doprinose njegovoj jasnoći: Jasnost u govoru je najviši nivo stilogenosti!

Antiteza u konstrukcijama apsolutnog objekta

Antiteza (*al-ṭibāq*) je stilski figura koja se temelji na antonimnosti dva pojma u rečenici, bez obzira da li je u pitanju antonimnost koja se odnosi na statičnost pojmova, pozitivnost, negativnost, ili suprotnost koja se odnosi na svojstva (al-‘Askarī, 1990:337, al-Taftazānī, 1411: 265-267). Analizom kur'anskog teksta zapažaju se primjeri u kojima infinitivna imenica, koja je u poziciji apsolutnog objekta, obrazuje antonimski par. Antonimnost dva pojma i stilski potencijal koji nose ove sintaksičke jedinice skreću pažnju slušaoca glasovno i značenjski, razvijajući stilski i semantički potencijal u rečenici i tekstu. Jedan od primjera je: "قُلْ" "أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُ اللَّهِ بَعْتَهُ أَوْ جَهْرَةً.." *Ti reci: "Kažite mi, ako bi vam Allahova kazna iznenada ili na javi došla, ..?! (Kur'an, 6:47).* Antiteza se u navedenom ajetu realizuje kroz dvije riječi: بَعْتَهُ أَوْ جَهْرَةً koje u sintaksičkom pogledu predstavljaju apsolutni objekt, odnosno zamjenika apsolutnog objekta (al-‘Alūsī, 7/153). Etimologija dvije sintaksičke jedinice upućuje na dva različita značenja koja u svojoj osnovi izražavaju „skrivenost i iznenadnost” i „pojavnost i očiglednost” (Ibn ‘Āšūr, 2000:6/107). Uloga antiteze u navedenom primjeru je u opisu kakvoće kazne, koja se kvalifikuje kao: *iznenadna i javna*. Iako suprotnog značenja, događa se harmoničnost na sintaksičko-semantičkom nivou. Iznenadnost, odnosno skrivenost, odgovara pojavi noći i nepoznanici koja dolazi sa njom, dok jasnoća odgovara jasnosti dana i pojavnosti koja dolazi sa njim. Interesantno je da je u redu riječi بَعْتَهُ došla prije جَهْرَةً kojom se aludira na semantiku intenziteta značenje kazne. Ibn ‘Āšūr (2000:15/153) smatra da antiteza u navedenom primjeru ima metaforički smisao. Antonimija skreće pažnju recipijentata i poziva na promišljanje i upozorenje (Ibn ‘Āšūr, 2000:6/107). Sljedeći primjer je ajet Uzvišenog: "الَّذِينَ يُنْفِقُونَ" "أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً.." *Oni koji dijele imetke svoje i noću i danju, i tajno i javno, .. (Kur'an, 2:274).* U ajetu se uočava dvostruka antiteza: بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ *noću i danju*, i druga, koja se zasniva na sintaksičkim jedinicama سِرًّا وَعَلَانِيَةً *tajno i javno*, koje imaju funkciju apsolutnog objekta. U prvom dijelu se određuju vrijeme činjenja sadake, dok se apsolutnim objektom određuje način vršenja akta (al-Zamahšarī, 1407:1/319). Etimološko značenje riječi *sirr* je tajnost, dok je *‘alāniyya* pojavnost, javnost, gdje u

konačnici udvojeno navođenje aludira na uzvišenost nagrade za izvršeni akt. (Ibn ‘Āšūr, 2000:2/546)

Simetrična antiteza u konstrukcijama regensa i apsolutnog objekta

Struktura regensa i njegovog infinitiva je u dosluhu i sa sintaksički šire obrazovanim figurama, poput, složene simetrične antiteze (*al-muqābala*). Obično se definira kao stilska figura, vrsta antiteze, kojom se iskazuje značenje na simetričan način, pri čemu svaka njena strana sadrži najmanje po dva pojma; riječi, fraze ili rečenice, koje stoje simetrično jedni prema drugim, bilo da se radi o podudarnom ili suprotnom značenju (al-‘Askarī, 1990:337, al-Sakākī, 1987:424). Analizom kur’anskog teksta uočava se prisustvo struktura u kojima učestvuje apsolutni objekt i kojima se prepoznaje simetrična antiteza. Jedan od kur’anskih primjera je: "وَمَكْرُوا مَكْرًا وَمَكْرْنَا مَكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ" *I spletke su kovali, ali smo Mi spletke ništili kad oni nisu ni osjećali!* (Kur'an, 27: 50). Značenjski niz koji se obrazuje na strukturama apsolutnog objekta i njegova regensa ima za cilj iskazivanje značenja putem dvije sintaksički uređene strukture koje se temelje na fonetskom nizu koji ima akustičnu vrijednost i jasno utječe na recipijente. Oba regensa, مَكْرُوا i مَكْرْنَا su intenzivirana apsolutnim objektom, مَكْرًا. Iako su strukture u fonetskom pogledu veoma slične, njima se iskazuju dva različita značenja! U prvom dijelu, intenzifikacijom regensa apsolutnim objektom aludira se na jačinu lukavstava koja su planirali u tajnosti i poduzeli radi nanošenja štete, dok u drugom dijelu se metaforičkim pristupom iskazuje uklanjanje prethodno planiranih aktivnosti (al-Zamahšarī, 1407:3/373). Pitanje stilogenosti u navedenoj strukturi se nameće ključnim u razumijevanju kur'anskog teksta. Vidljivo je da su leksikologija i sintaksa kao i druge znanosti fundament na kome se razvija stilogenost i započinje živi dio teksta. U drugom primjeru se navodi "فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا جَزَاءَٰ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ" *Neka se oni malo smiju i neka dosta plaču! To im je nagrada za ono što stekli su!* (Kur'an, 9:82). Atributi كَثِيرًا قَلِيلًا *malo i dosta*, vrše funkciju zamjenika apsolutnog objekta, umjesto elidiranih infinitiva. Naravno, pored ovog stilemskog elementa, ova struktura je ustvari metaforično postavljena u smislu radosti i tuge, u smislu prolaznosti stanja sreće

te vječnosti tuge (al-Zamahšarī, 1407:2/296). Smijeh je metafora za radost na dunjaluku, dok je plakanje metafora za žalost na ahiretu! Iz spomenutih ajeta da se zaključiti da je apsolutni objekt konstruktivni element koji izražava odgovarajuća značenja na nivou kur'anskih ajeta. Antonimnost značenja je karakteristika ovih struktura koje na formalnom nivou teksta vrše koheziono-koherentnu funkciju. Njihova povezanost kroz ove elemente dolazi u svrhu stilogenosti i sematike diskursa koji utječe na recipijenta leksički i semantički.

Zaključak

Na osnovu iznesenog da se zaključiti da su konstrukcije apsolutnog objekta i regensa koji ga morfološki i leksički određuje, važan specifikum arapskog jezika. Repeticioni niz suglasnika u dvije sintaksički povezane riječi predstavlja plodonosan izvor stilskog potencijala u kur'anskom tekstu u kojemu se realizuju brojne stilske figure. Paronomazija derivacije, rimovana proza ili završeci ajeta, kada je riječ o kur'anskom tekstu, paralelizmi, antiteza, simetrična antiteza su najznačajniji stilski ukrasi koji svoju realizaciju pronalaze u konstrukcijama apsolutnog objekta i njegova regensa. Lingvostilogeni aspekti koji se prožimaju u ovim konstrukcijama, čine kur'anski tekst harmoničnim i koherentnim. Bogastvo morfosintaksičkog oblikovanja apsolutnog objekta i njegova regensa u kur'anskom tekstu ima značenjsku dimenziju koja se jasno razaznaje u svakom pojedinačnom primjeru. Različiti obrasci konstrukcija apsolutnog objekta i njegova regensa stvaraju intonaciju koja fonostilogenim efektima utječe na uho recipijenata i ima argumentativnu funkciju. Brojni pojedinačni rezultati ovog istraživanja pokazuju ispravnost i obavezu primjene interdisciplinarnog pristupa i uključivanje različitih disciplina u sagledavanju lingvostilogenih pitanja u Kur'anu. Istraživanje lingvostilogenih pitanja na korpusu kur'anskog teksta nameće u obavezu istraživanje i uključivanje doprinosa interpretatora Kur'ana u sagledavanju tih pitanja.

Literatura

al-'Alūsī, M. (n.d.) *Rūḥ al-ma'ānī fī tafsīr al-Qur'ān al-'aẓīm wa al-sab' al-maṭānī*. Bayrūt: Dār 'ihyā' al-turāt al-'arabī.

- al-‘Askarī, Abū Hilāl (1990). *al-Šinā‘atayn al-kitāba wa al-ši‘ar*. Bayrūt: al-Maktaba al-‘ašriyya.
- Bagić, K. (2012) *Rječnik stilskih figura*, Školska knjiga, Zagreb.
- Banī Dūmī, Ḥ. (2006). *Dilālāt al-zāhira al-šawṭiyya fī al-Qur‘ān al-Karīm*, ‘Ammān: Ġidār li al-kitāb al-‘ālamī.
- al-Bāqillānī, M. (1963). *I‘ğāz al-Qur‘ān*, al-Qāhira: Dār al-ma‘ārif.
- Dizdar, E. (2011) *Stilski potencijal atributa u arapskom jeziku*, Sarajevo: Orijentalni institut.
- Duraković, E. (2009). *Stil kao argument nad Tekstom Kur'ana*, Sarajevo: Tugra.
- Faraĝ, H.A. (2018) *Nažariyya ‘ilm al-naṣṣ: ru‘ya manhaĝiyya fī bina‘ al-naṣṣ al-naṭri*, Qāhira: Maktaba al-‘ādāb.
- al-Ġalāyīnī, M. (1998). *Ġāmi‘ al-durūs al-‘arabiyya*. Bayrūt: al-Maktaba al-‘ašriyya.
- al-Ġurĝānī, ‘A.Q. (2001). *‘Asrār al-balāĝa fī ‘ilm al-bayān*, Bayrūt: Dār al-kutub al-‘ilmiyya.
- Ḥabanka, ‘Abdurrahman (1996). *al-Balāĝa al-‘arabiyya*, Dimašq: Dār al-qalam, i Bayrūt: al- Dār al-šāmiyya.
- al-Ḥafāĝī, Ibn Sinān, (1389/1969). *Sirr al-fašāḥa*. al-Qāhira: Maṭba‘a Muḥammad ‘Alī.
- Ḥasan, ‘A. (2007) *al-Naḥw al-wāfi*, al-Qāhira: Dār al-ma‘ārif.
- Ḥassān, T. (2006) *Ḥawāṭir min ta‘ammul luĝa al- al-Qur‘ān al-Karīm* al-Qāhira: ‘Ālam al-kutub.
- Ibn ‘Aqīl, B. A. (1985). *Šarḥ Ibn ‘Aqīl*, Dimašq: Dār al-fikr.
- Ibn ‘Āšūr, M. T. (2000) *al-Taḥrīr wa al- tanwīr*. Bayrūt: Mu‘assasa al-tārīḥ al-‘arabī.
- Ibn al-‘Aṭīr, Ḍ. (1995). *al-Maṭal al-sā‘ir fī ‘adab al-kātib wa al-šā‘ir*, Bayrūt: al-Maktaba al-‘ašriyya.
- Ibn Ġa‘far, Q. (1979). *Ġawāhir al-‘alfāz*, Bayrūt: Dā al-kutub al-‘ilmiyya.
- Ibn Hišām, G.A. (1979). *‘Awdaḥ al-masālik’ ‘ilā ‘Alfiyya Ibn Mālik*. Bayrūt: Dār al-ĝīl.
- Ibn Hišām, G.A. (1994 po H.) *Šarḥ qaṭr al-nadā wa ball al-šadā*, Bayrūt: al-Maktaba al-‘ašriyya.
- Ibn al-M‘utazz, ‘A. (1990). *Kitāb al-badī‘*, Bayrūt: Dār al-ĝīl.
- Ibn al-Sarrāĝ, Abū Bakr (1408/1988) *al-‘Uṣūl fī al-naḥw*. Bayrūt: Mu‘assasa al-risāla.

- ‘Īd, R. (n.d.) *al-Madhab al-badī’ī fī al-ši‘ar wa al-naqd*, al-‘Iskandariyya: Dār al-ma‘ārif.
- ‘Ilān, M.I. (2002). *al-Badī’ fī al-Qur’an wa ‘anwā’uh wa waḏa’ifuh*, al-Šāriqa: Dār al-ṭaqāfa wa al-‘i‘lām.
- Karić, E. (1995). *Kur’an s prijevodom na bosanski jezik*, Sarajevo: Bosanska knjiga.
- al-Mubarrad, M.Y. (n.d.) *al-Muqtaḏab*. Bayrūt: ‘Ālam al-kutub.
- Mujić, M. (2011). *Tropi i figure u arapskoj stilistici*, Sarajevo: Orijentalni institut.
- Qaddūr, A. (1999). *Mabādi’ al-lisāniyyāt*, Dimašq: Dār al-fikr.
- al-Šafadī, S. (1987). *Ġinān al-ġinās fī ‘ilm al-badī’*, Bayrūt: Dar al-kutub al-‘ilmiyya.
- al-Sakkākī, Abū Y‘aqūb, (1987). *Miftāh al-‘ulūm*, Bayrūt: Dār al-kutubi-l-‘ilmiyya.
- al-Sāmīrā’ī, F.Š.(2003). *Ma‘ānī al-naḥw*, al-Qāhira: Šarika al-‘ātik.
- Sībāwayh, A.Q. (1988). *al-Kitāb*, al-Qāhira: Maktaba al-Ḥāngī.
- al-Suyūṭī, A. (1974). *al-‘Itqān fī ‘ulūm al-Qur’an*, al-Qāhira: al-Hay’a al-miṣriyya al-‘amma li al-kitāb.
- Ṭabl, Ḥ. (2004). *al-Ma‘ānī fī al-mawrūt al-balāġī ta’šīl wa taqyīm*, al-Qāhira: Maktaba al-‘īmān bi al-Manšūra.
- al-Taftazānī, S. (1411). *Muḥtaṣar al- ma‘ānī*, Qum: Dār al-fikr.
- al-Zamahšarī, Ğ. (1407). *al-Kaššāf ‘an ḥaqa’iq al-tanzīl wa ‘uyūn al-‘aqāwīl fī wuġūh al-t’awīl*. Bayrūt: Dār al-ma‘arifa.

Original research paper

STYLISTIC POTENTIAL OF THE ABSOLUTE OBJECT IN THE TEXT OF THE QUR'AN

Mithat Jugo, PhD
Amrudin Hajrić, PhD

Sažetak

The subject of this paper is the stylistic potential of the absolute object in the text of the Qur'an. Besides reference to the basic theoretical definition of the absolute object in Arabic grammar and Arabic stylistics, the paper researches the discipline of ornaments, 'ilm al-badī', and based on the Qur'anic text tries to identify frequent stylistic figures realized by the constructions of the absolute object and its regent. The research showed that constructions with the same root are a significant syntactic framework within which numerous stylistic figures are realized in the Qur'an. Paronomasia of derivation, rhyming prose, parallelism, antithesis, and symmetrical antithesis are some of the stylistic figures which in the form of the absolute object and its regent shape the text of the Qur'an and determine it stylistically.

In addition to stylistic marking, the same-root repetition of the word root in the absolute object and its regent represents an important linguistic means in connecting the Qur'anic text. The sound uniformity and echo that develops and resonates through the interpretation of these constructions is closely related to the meaning, affects the recipients' hearing and mind and performs an argumentative function.

Ključne riječi: Arabic language, absolute object, the Qur'an, stylistic figures, paronomasia, derivation, rhyming prose, parallelism, antithesis.

د. مدحت يوغو – كلية التربية الإسلامية – جامعة زنييتسا
أ.د. عمروالدين خيرتش – كلية الدراسات الإسلامية- جامعة سراييفو

أبعاد المفعول المطلق البلاغية في النص القرآني

الملخص

يتناول هذا البحث أبعاد المفعول المطلق البلاغية في النص القرآني. بالإضافة إلى التعريف النظري للمفعول المطلق في النحو العربي والبلاغة العربية، يقتصر البحث في دراسته على "علم البديع" ويحاول رصد الوسائل البلاغية التي تتأسس في تراكيب المفعول المطلق وعامله في النص القرآني. أظهرت نتائج البحث أن صيغ الجذر الواحد المكونة من المفعول المطلق وعامله إطار تركيبية مهم يتحقق فيه العديد من الوسائل البلاغية في القرآن الكريم. إن التجنيس والاشتقاق، والموازنة، والتوازي، والطباق، والمقابلة هي بعض الوسائل البلاغية البديعية التي تتشكل من خلال تراكيب المفعول المطلق وعامله وتحدد النص القرآني بديعياً. بالإضافة إلى السمة الأسلوبية، فإن تكرار الجذر اللغوي في المفعول المطلق وعامله يمثل وسيلة لغوية مهمة في ربط النص القرآني. يرتبط الجرس الصوتي المنسجم والصدى التي تزداد من خلال التراكيب المنسجمة صوتياً ارتباطاً وثيقاً بالمعنى الذي يؤثر على المتلقي وله وظيفة حجاجية.

الكلمات الأساسية: اللغة العربية، المفعول المطلق، القرآن الكريم، الوسائل البلاغية، التجنيس، الاشتقاق، الموازنة و التوازي، الطباق.